UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Fakulta sociálních věd
Institut mezinárodních studií

PROTOKOL O HODNOCENÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(Posudek oponenta)

Práci předložila studentka: Andrea Častorálová
Název práce: Poválečné volby 1946 v ČSR jako mezník nástupu KSČ k moci

Oponoval: prof. PhDr. Jaroslav Kučera, CSc

1. OBSAH A CÍL PRÁCE:

Ve své bakalářské práci si autorka klade za cíl postihnout "postupnou přeměnu KSČ po prvních poválečných volbách v roce 1946" a vysvětlit, proč se tyto volby staly důležitým historickým mezníkem v vývoji Československa ve sledovaném období. (s. 4) Na jednotlivých příkladech chce vyložit postupnou proměnu strategie a taktiky KSČ v boji o moc ve státě.

Po stručném úvodu do mezinárodně politické a vnitropolitické situace Československa v období druhé světové války a bezprostředně po ní autorka představuje hlavní objekt své pozornosti, Komunistickou stranu Československa. Následně přechází k problematice voleb v roce 1946, jejich přípravy a průběhu, aby se pak v závěrečné části práce věnovala vývoji do únorového převratu roku 1948. Je nutné přiznat, že autorka si nevybrala právě jednoduché téma. Opticky se stav jeho zpracování jeví jako dobrý , ale při bližším pohledu se ukáže řada faktografických a interpretačních mezer. Stále ještě nedostatečné jsou naše poznatky o hospodářské a do značné míry i o sociální a s jistými výjimkami (např. tisk) i o kulturní politice a především jejich roli v tehdejším mocenském boji. Dodnes je např. předmětem diskuzí míra autonomnosti československého vývoje, jinými slovy o míře a formách sovětského vlivu, zcela jasné slovo neřekla historiografie ani o problému specifické cesty Československa k socialismu. Na otázku strategického postupu v KSČ existovaly různé názory (autorka je stručně zmiňuje), skutečnost, že se nevyhrotily k zásadnějšímu střetnutí lze přičíst okolnosti, že strana šla v této době do jisté míry od úspěchu k úspěchu a teoretické diskuze o dalším možném postupu se nejevily jako nutné.

2. VĚCNÉ ZPRACOVÁNÍ:

Autorka opřela svoji práci převážně o standardní přehledy politického vývoje Československa ve sledovaném období, tudíž mohlo vzniknout sotva co jiného než další standardní přehled. To podtrhuje mj. okolnost, že ústřednímu tématu, který je obsažen i v názvu práce, volbám v roce 1946, je věnována zhruba jen třetina textu. Autorka nakonec dochází k závěru, že volby 1946 byly důležitým mezníkem při nástupu komunistické strany k moci, protože znamenaly především upevnění její pozice na politické scéně. (s. 46) V čem ale toto upevnění spočívalo, není tak zcela jasné. Autorka zde zmeškala možnost ukázat, nakolik např. posílilo postavení komunistů v samotné vládě a jaký důsledek pro další politický vývoj tato okolnost měla. Prvním logickým krokem by měla být podrobná analýza programu nové vlády, který ovšem autorka, nehledě na nejstručnější charakteristiku, v zásadě pomíjí. Přitom tento "budovatelský program" oznamoval některé důležité systémové změny; je příznačné, že strana si s ním v zásadě (až na otázku dalšího znárodnění) vystačila i po uchopení absolutní moci v únoru 1948 a s nástupem své vlády v březnu jej více méně jen oprášila. I při líčení přípravy voleb se autorka mohla na základě analýzy tisku alespoň nejdůležitějších českých stran více zaměřit na jejich programy, s nimiž šly do voleb, a na jejich předvolební agitaci a neměla se spoléhat jen na stručné a leckdy ne zcela přesné charakteristiky v sekundární literatuře. Programovým základem společné kandidátky Národní fronty sice byl košický vládní program, nicméně strany se v interpretaci jeho ustanovení lišili a ve svých předvolebních vystoupení akcentovaly jeho základní složky různě. Vcelku se dá říci, že autorka tak propásla možnost nabídnout svůj pohled na jednu z klíčových událostí prvních poválečných let.

Zda a nakolik skutečně volby 1946 ovlivnily strategii KSČ v boji o politickou moc, autorka explicitně neřeší. Uvádí, že zhruba koncem roku 1946 komunisté myšlenku o československé cestě k socialismu opustili (s. 34), což je jednak velmi diskutabilní (většina historiků by tento obrat kladla až do druhé poloviny či na konec roku 1947, někteří, v závislosti na tom, jak vůbec pojem "československé cesty" chápat, možná do léta 1948, kdy z Moskvy dorazila teze o zostřování třídního boje), navíc není jasné, nakolik a případně jak to souviselo či nesouviselo s volbami roku 1946. Rozhodně lze odmítnou autorčino tvrzení, že se KSČ rozhodla "přiblížit k sovětskému modelu převzetí moci" (s. 34) - jestli v tomto ohledu nějaký "model" skutečně existoval, tak to byla revoluce, o kterou ale českoslovenští komunisté rozhodně nestáli. Sama autorka dokládá, že KSČ chtěla jít cestou obsazování mocenských pozic, což ale byla taktika, kterou fakticky sledovala od počátku a volby 1946 na

tom rozhodně nic nezměnily, a cestou získání parlamentní většiny, od níž ale na konci roku 1947 prokazatelně ustoupila, když se ukázalo, že je to nereálné.

I když autorka nakonec nedospěla k ničemu jinému, než dalšímu obecnému přehledu, nelze nepřiznat, že jej napsala s určitým nadhledem, který dokazuje, že je schopna získat si na základě sekundární literatury solidní přehled o složité a komplexní problematice, rozlišit podstatné od vedlejšího a soubor svých poznatků na solidní obsahové, jazykové i formální úrovni prezentovat. Kritičtější oponent by nicméně možná připomněl, že autorka nereflektovala díla k danému období, která nabízejí přece jen odlišnější pohled než např. K. Kaplan, jehož bohatě využívá; mám zde na mysli práce např. T. Broda, K. Durmana nebo nejnovější počin I. Lukeše. Vůbec absence jiné než česky publikované literatury poněkud zarazí, neboť např. německá historická bohemistika se tomuto období věnovala a věnuje velmi intenzivně.

Autorka se nevyvarovala některých dílčích nedostatků. Např. jedním z předvolebních témat roku 1946 bylo nucené vysídlení Němců z Československa. Tento pořadavek sice neměl programový charakter, protože tzv. odsun v době voleb již probíhal, ale svých údajných či skutečných zásluh o odsun a při provedení celé akce se všechny zejména české strany vehementně dovolávaly a jejich zdůrazňování mělo být jedním z "volebních taháků". Rovněž lze těžko tvrdit, že košický vládní program byl "v některých sociálních, tak i ekonomických otázkách otázkách blízký sovětskému modelu" (s. 10). Zavedení národních výborů jako základních organizačních článků státní a veřejné správy na nejnižších stupních bylo dohodnuto již během války a nikoliv až v košickém vládním programu, kde bylo již jen vyhlášeno. Převaha komunistů v národních výborech (resp. ve správních komisích) nebyla "samozřejmostí" (s. 13), nýbrž spíše výsledkem reálného poměru sil v obcích a okresech. Národní výbory měly být obsazovány paritně, ale v řadě případů nebylo dost zájemců z nekomunistických stran. Tvrzení, že komunistům významně pomohlo přerozdělení majetku v pohraničí, je oblíbené v i odborné literatuře a autorka je vcelku pochopitelně přejala. Chybně ovšem hovoří o "pozemkové reformě" (s. 18), zatímco se prostě jednalo o přidělování konfiskovaného zemědělského majetku. KSČ sice vyhrála v některých pohraničních okresech s větším podílem než v celostátním průměru, ale není tak úplně jednoznačné, že to bylo v důsledku přidělování konfiskátů - tento proces byl v tuto dobu spíše na počátku. Počet voličů v pohraničí kromě toho byl celkově poměrně malý a počet zde získaných hlasů vítězství KSČ jen zvýraznil, jeho zdrojem ale byly v první řadě hlasy z vnitrozemí Čech a Moravy. Po válce nebyla zabavena půda v "rámci znárodňování" (s. 25), ale byla konfiskována tzv. státně nespolehlivým osobám, pořadavek dokončení pozemkové reformy z meziválečné doby se objevil až později. Nejsem si jist, zda se skutečně většina historiků shoduje v tom, že volby v roce 1946 proběhly "svobodně a demokraticky" (s. 28) - sama autorka na některé okolností, které proti tomu hovoří, upozorňuje, např. na omezení svobodné konkurence, vynechává ale roli, jakou v systémovém ohledu sehrávala jednotná kandidátka NF. KSČ nezískala celostátně 51 % hlasů (s. 31), v čísle je pravděpodobně zahrnut i volební výsledek sociální demokracie.

3. FORMÁLNÍ A JAZYKOVÉ ZPRACOVÁNÍ:

Práce v jazykovém i formálním ohledu pečlivě zpracovaná a nevykazuje žádné nedostatky tohoto typu. Snad jen v poznámkovém aparátu mohla být autorka úspornější. Plný bibliografický záznam při prvním odkazu je zbytečný, jestliže k práci je připojen seznam použité literatury. Zkrácený bibliografický záznam kromě toho zpravidla uvádí jen příjmení autora a klíčové slovo z názvu, zatímco autorka u opakujících se odkazů stále uvádí plný název díla. V některých případech lze jen těžko pochopit, proč autorka vůbec odkazy uvádí, když pracuje s obecně známými informacemi, které nevyžadují individuální autorskou ochranu (např. poznámka č. 6, 114). Zdá se, že chtěla textu opticky vybavit dostatečným množstvím poznámek a udělat tak pedagogům radost. Nic proti tomu.

4. STRUČNÝ KOMENTÁŘ HODNOTITELE:

Místo jistě záslužné všestranné analýzy voleb 1946 a jejich důsledků pro politický, hospodářský, sociální a případně i kulturní vývoj Československa do roku 1948 autorka předložila přehledovou studii, která nejde dál, než že shrnuje základní, všeobecně známá fakta. Tím se jí podařilo jen zčásti naplnit cíl své práce, což je určitě nedostatek. Kladem ale je, jak již bylo řečeno, že tak učinila na solidní úrovni; její text neobsahuje žádné fatální chyby nebo nedostatky.

5. OTÁZKY A PŘIPOMÍNKY DOPORUČENÉ K BLIŽŠÍMU VYSVĚTLENÍ PŘI OBHAJOBĚ:

V závislosti na shora uvedeném by autorka se při obhajobě měla ještě jednou zamyslet a pokusit shrnout, v jakých ohledech volby 1946 byly pro KSČ "mezníkem v jejím nástupu k moci". (s. 43).
Za další by mohla vysvětlit, v čem se košický vládní program přibližoval či naopak nepřibližoval "sovětskému modelu", případně by mohla tento program stručně srovnat s tzv. budovatelským programem Gotwaldovy vlády z července 1946.

6. DOPORUČENÍ / NEDOPORUČENÍ K OBHAJOBĚ A NAVRHOVANÁ ZNÁMKA

Autorka zcela jistě vyhověla nárokům, které jsou na FSV UK kladeny na bakalářské práce, a proto doporučuji její práci k obhajobě. Vzhledem ke zmiňovaným koncepčním nedostatkům, ale s přihlédnutím k jinak solidní úrovni zpracování navrhuji klasifikaci stupněm "velmi dobře".

11.1.2014 Podpis: